

A-1514

INSTITUTE OF TOURISM  
INSTYTUT TURYSTYKI  
ul. Merliniego 9a. 02-511 Warszawa

PHARE PROGRAMME  
TOURISM DEVELOPMENT IN POLAND

ROZWÓJ TURYSTYKI W POLSCE

ROZWÓJ TURYSTYKI  
WIEJSKIEJ W POLSCE

WORKING PAPER

MATERIAŁ ROBOCZY

## ROZWÓJ TURYSTYKI WIEJSKIEJ W POLSCE

Raport opracowali:

Richard Danman

Marko Koščak

Warszawa, czerwiec 1993

BIBLIOTEKA IV  
Archiwum Prac  
Naukowo-Badawczych

A-1514

raport opracował:  
Richard Hansen  
Marko Koščak

Warszawa, czerwiec 1993

## ROZWÓJ TURYSTYKI WIEJSKIEJ W POLSCE

### 1. WSTĘP

Raport ten przedstawia rezultaty tygodniowej wizyty w Polsce, złożonej przez krótkookresowych ekspertów przy programie PHARE, będących doradcami w dziedzinie rozwoju turystyki w gospodarstwach wiejskich. Jednym z ekspertów o których mowa, jest dr Richard Denman z Anglii, posiadający duże doświadczenia w administrowaniu turystyką i w zakresie rozwijania turystyki, w gospodarstwach wiejskich w Wielkiej Brytanii. Drugim specjalistą jest Marko Koscak ze Słowenii, zajmujący się z ramienia rządu sprawami rozwoju turystyki wiejskiej. Ma on duże doświadczenie w dziedzinie współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego w zmieniających się uwarunkowaniach Europy Wschodniej.

Program naszej wizyty obejmował udział w dyskusjach prowadzonych z przedstawicielami różnych urzędów; miały one na celu:

- określenie czynników wpływających na rozwój turystyki w o gospodarstwach wiejskie, jak też na dalszy rozwój tej turystyki w Polsce;
- wykorzystanie doświadczeń w tym zakresie, zdobytych w Wielkiej Brytanii, Słowenii, i innych krajach,
- doradztwo w zakresie takich rozwiązań w tych dziedzinach, które po odpowiednim przystosowaniu odpowiadały stawianym polskim realiom.

Wizyta miała miejsce między 10 a 16 maja 1993 r.

Chcielibyśmy złożyć podziękowania za okazaną nam pomoc Tony'emu Travisowi, Magdzie Rzążewskiej, Tomaszowi Zajacowi i pozostałym kolegom pracujących w ramach programu PHARE, jak też Elżbiecie Wyrwich z Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki, Halinie Rutkowskiej z Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki żywnościowej.

### Program wizyty

Głównymi działaniami podjętymi podczas naszego pobytu w Polsce były:

- dyskusje przy okrągłym stole z organizacjami i urzędami służącymi ochronie środowiska naturalnego poświęcone rozwojowi turystyki ekologicznej w Polsce;
- dwa seminaria z pracownikami instytucji zajmujących się rozwojem rolnictwa oraz innych urzędów i organizacji, poświęcone

rozwojowi turystyki na terenach wiejskich. Odebyły się one w Ministerstwie Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Warszawie i w Ośrodku Doradztwa Rolniczego koło Elbląga;

- dyskusje z przedstawicielami Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki, oraz Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz Instytutu na Rzecz Ekologii;
- wizyty w pięciu gospodarstwach rolnych w województwie elbląskim.

Podczas wspomnianych seminariów dokonaliśmy dwóch prezentacji. Pierwsza zapoznawała w zarysie z charakterem i skalą turystyki w gospodarstwach wiejskich w Anglii. Przedstawiliśmy zainteresowanie tą formą turystyki na rynku i określiliśmy rolę, jaką odgrywają urzędy i organizacje sektora państwowego oraz organizacje rolników w umocnieniu się tego sektora turystyki i jego promocji.

Druga prezentacja miała na celu zapoznanie uczestników z teoretycznymi podstawami integralnego rozwoju gospodarki wiejskiej na bazie wspólnot samorządowych w Słowenii i wynikami ich praktycznego zastosowania.

Streszczenie obydwu prezentacji zamieszczono w Aneksie.

W pozostałej części raportu przedstawiamy naszą ocenę obecnej sytuacji turystyki wiejskiej w Polsce. Następnie przedstawiamy komentarze do wybranych zagadnień, jakie pojawiły się podczas prowadzonych dyskusji.

#### **Określenia używane w raporcie**

Dwa terminy, używane w Polsce służą określeniu tego sektora turystyki, którym się zajmujemy. Są to "turystyka na terenach wiejskich" oraz "turystyka ekologiczna". Przekonaliśmy się, że określenia te są różnie pojmowane, toteż pomocne będzie sprecyzowanie ich znaczenia w tym raporcie.

Turystyka na terenach wiejskich "agroturystyka" - obejmuje przedsięwzięcia turystyczne organizowane na małą skalę uwzględniające walory okolic wiejskich. Oferują one zakwaterowanie oraz zaplecze rekreacyjne, najczęściej w gospodarstwach wiejskich. Są źródłem dodatkowego dochodu dla rolników.

Turystyka ekologiczna - obejmuje formy turystyki mające na celu ochronę, nie zaś niszczenie środowiska naturalnego. Adresowana jest głównie do turystów, których celem

jest obserwacja i zrozumienie przyrody. Może być ona organizowana na terenach stanowiących cenne dziedzictwo przyrodnicze

Posługujemy się również terminami "turystyka wiejska" i "turystyka w gospodarstwach wiejskich", które są w użyciu w Anglii.

Turystyka wiejska - obejmuje wszelkie formy turystyki uprawiane poza miastami, włączając w to turystykę na terenach wiejskich oraz turystykę ekologiczną.

Turystyka w gospodarstwach wiejskich - rodzaj turystyki na terenach wiejskich ograniczony tylko do form ściśle związanych z wykorzystaniem gospodarstw wiejskich.

## 2. TURYSTYKA WIEJSKA W POLSCE - SYTUACJA OBECNA

### Działania podejmowane ostatnio w Polsce

Turystyka wiejska nie jest w Polsce nowością. Istnieje wieloletnia tradycja wyjazdów wakacyjnych na wieś, chociaż przybierają one raczej formy odwiedzin u przyjaciół i rodziny, niż płatnych pobytów. Tradycja ta nosi czasem nazwę "wczasów pod gruszą". W niektórych regionach kraju turystyka ta przybiera bardziej skomercjalizowane formy, na przykład, wynajmowania kwater letniskowych z własnym wyżywieniem i dojazdem na Pojezierzu Mazurskim i na wybrzeżu, czy też kwater z innymi usługami dla przyjeżdżających w regiony górskie.

Ostatnie przemiany gospodarcze i polityczne, jak też zmniejszająca się dochodowość rolnictwa doprowadziły do znacznego wzrostu zainteresowania rozwojem turystyki wiejskiej w ciągu ostatnich trzech lat. Ma ona służyć jako źródło dochodów dla rolników oraz jednostek samorządu terytorialnego w całej Polsce. Rozwój ten stał się pilną potrzebą ekonomiczną, ale jest również szansą, zwłaszcza w świetle wzrastającego zainteresowania tą formą turystyki ze strony turystów zachodnioeuropejskich. Znaczną rolę odgrywają tu również zachodnie wzorce rozwojowe turystyki na terenach wiejskich.

W rozwoju turystyki na terenach wiejskich upatruje się szansę na:

- dostarczenie dochodów dla gospodarstw rolnych bez wielkich

nakładów inwestycyjnych;

- wykorzystanie atrakcyjnych starych budynków;
- powstanie dodatkowego rynku zbytu na produkty żywnościowe i różnego rodzaju usługi;
- sposób na przyciągnięcie zagranicznych turystów do Polski w ogóle, a zwłaszcza do mniej znanych regionów.

W ciągu ostatnich kilku lat dokonał się znaczny postęp w dziedzinie rozwoju turystyki na terenach wiejskich. Obejmuje to działania prowadzone przez Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki oraz Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Coraz częściej obie wspomniane instytucje prowadzą wspólne działania. Mowa tu głównie o następujących działaniach:

- pracy wykonanej przez Ośrodki Doradztwa Rolniczego, polegającej na wybraniu około 500 gospodarstw zainteresowanych turystyką na terenach wiejskich;
- opracowaniu broszury promującej te gospodarstwa w piętnastu województwach, jak też prowadzenie dalszych prac w pozostałych;
- założeniu lokalnych stowarzyszeń agroturystycznych w niektórych województwach, prowadzonych przez rolników i na rzecz rolników;
- działaniach podjęte na rzecz utworzenia ogólnopolskiego stowarzyszenia agroturystycznego;
- prowadzeniu wstępnych prac w celu zebrania informacji, a następnie opracowania ogólnopolskiego katalogu ofert agroturystycznych;
- zapewnieniu pomocy zagranicznych specjalistów w sprawach związanych z promocją, kategoryzacją oraz zorganizowaniem systemu rezerwacji, wzorowanego zwłaszcza na systemie Gites de France;
- zorganizowaniu sesji szkoleniowych dla pracowników Ośrodków Doradztwa Rolniczego (w Polsce i za granicą), jak też dla gospodyń wiejskich;
- przeprowadzeniu wstępnych prac przez Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki w celu określenia barier rozwoju turystyki na terenach wiejskich, wyjaśnienia zagadnień podatkowych i prawnych oraz ustanowienia systemu klasyfikacji.

Specjaliści i organizacje zajmujące się w Polsce ochroną środowiska zwracają uwagę na jego postępującą dewastację i brak świadomości ekologicznej w społeczeństwie. Niektóre parki narodowe i krajobrazowe Polski są przeciążone wskutek nadmiaru zwiedzających, podczas gdy inne pozostają niedostatecznie znane lub też mimo swojej atrakcyjności nie mają wystarczającej infrastruktury turystycznej. Konieczne jest dopracowanie się

większej równowagi jeżeli chodzi o liczbę odwiedzających poszczególne parki, jak też ulepszenie systemu zarządzania ruchem turystycznym na niektórych terenach.

Niektóre urzędy i organizacje działające na tym polu mają bardzo tradycyjne podejście do zagadnień ochrony przyrody i traktują turystów jako intruzów i zagrożenie. Jednak istnieje tendencja do łączenia rozwoju gospodarki wiejskiej z wymogami ochrony środowiska. Coraz częściej społeczności lokalne zdają sobie sprawę z konieczności znalezienia takich rozwiązań. Turystyka ekologiczna ma tu do odegrania bardzo istotną rolę gdyż:

- umożliwia społecznościom uzyskiwanie pewnych korzyści ekonomicznych dzięki trosce o ochronę środowiska;
- pomaga w edukacji społecznej w dziedzinie ochrony środowiska;
- pomaga znaleźć nowe źródła finansowania prac w tej dziedzinie.

Podejście do turystyki z jednoczesnym uwzględnieniem potrzeby ochrony przyrody ze strony społeczności lokalnych jest zjawiskiem pożądanym w skali całego kraju, nie tylko na terenie parków.

Instytut na Rzecz Ekorozwoju poszukiwał sposobów pokazania społecznościom jak mogą zarówno poprawić swoją sytuację ekonomiczną, a zarazem chronić środowisko wybierając odpowiednie rozwiązania, w tym turystykę ekologiczną. Podejmowane działania obejmowały:

- tworzenie modelu, na którym gminy mogłyby się wzorować i jego promocję;
- opracowanie strategicznych planów rozwoju dla pewnych terenów, takich jak leżące po obu stronach wschodniej granicy;
- prace nad wprowadzeniem w życie praktycznych programów na wybranym obszarze lub obszarach;
- określenie politycznych, prawnych i innych przeszkód oraz przedstawienie rozwiązań.

#### Ocena obecnej sytuacji

Jesteśmy pod wrażeniem znacznych postępów, jakie nastąpiły w Polsce w bardzo krótkim czasie. Na podstawie przeprowadzonych dyskusji oraz tego, co sami zobaczyliśmy w województwie elbląskim, możemy przedstawić następującą ocenę obecnej sytuacji jako punktu wyjścia do rozwoju turystyki wiejskiej.

Mocne strony:

- \* Dobry poziom specjalistycznej wiedzy oraz świadomości zagadnienia w kompetentnych instytucjach.
- \* Wielki entuzjazm i świetny moment na podjęcie działań.
- \* Dobrze zorganizowane usługi wspierające rozwój gospodarki wiejskiej, oferowane przez Ośrodki Doradztwa na terenie całej Polski. Mają one tradycję pracy na rzecz gospodarstw opartej na samopomocy kobiet.
- \* Zróżnicowanie form krajobrazowych, różne typy zabudowań wiejskich, niewielkie pola uprawne i tradycyjne metody gospodarowania wzmagają atmosferę wiejskości.
- \* Różnorodność umiejętności i zajęć w ramach pojedynczego gospodarstwa, takich jak gotowanie, obróbka drewna, rzemiosło, rybołówstwo, znajomość lokalnych tradycji itp.
- \* Przyjemne wnętrza domostw, dobrze utrzymane.
- \* Wiele mniej znanych terenów o dużych walorach naturalnych, parków i lasów o bogatej florze i faunie.

Słabe strony:

- \* Fatalna architektura wielu zabudowań gospodarskich, które wyglądają nowocześnie i nieatrakcyjnie.
- \* Niski standard wyposażenia w niektórych domach, dotyczy to przede wszystkim urządzeń wodno-kanalizacyjnych.
- \* Małe gospodarstwa obciążone finansowo i nie posiadające kapitału inwestycyjnego.
- \* Brak wiedzy na temat zasad zarządzania i marketingu w gospodarstwach.
- \* Ograniczone doświadczenia w zakresie samopomocy i inicjatyw gospodarczych w ramach wspólnoty terytorialnej, mentalność "czekam, żeby zrobił to ktoś inny".
- \* Niedostateczna infrastruktura techniczna w niektórych wsiach i gminach.
- \* Ogromna rozpiętość jakości i stylu opublikowanych broszur służących celom marketingowym.
- \* Brak koordynacji działań podejmowanych przez województwa, nadmierna wzajemna konkurencja obniżająca efektywność (np. marketingu).
- \* Niedostateczna infrastruktura turystyczna w wielu parkach narodowych i krajobrazowych.
- \* Niedostateczny system marketingu i sterowania ruchem turystycznym w Polsce i za granicą (chodzi tu m.in. o sieć ośrodków informacji, biur turystycznych itp).
- \* Niedostateczny poziom wiedzy o rynku i jego mechanizmach.
- \* Zbyt małe zasoby finansowe, aby zapewnić szkolenie i działania marketingowe oraz oferować pomoc inwestycyjną.

Szanse:

- \* Wzrost zainteresowania na rynku międzynarodowych turystyką wiejską (poniżej wskazujemy najważniejsze rynki).
- \* Możliwości lepszej współpracy dzięki powstaniu Polskiego Stowarzyszenia Agroturystycznego.
- \* Możliwość efektywniejszego marketingu dzięki powstającemu ogólnokrajowemu katalogowi.
- \* Szansa na opracowanie centralnego systemu klasyfikacji, mającego zapewnić określenie i kontrolę standardowymi wymogami.
- \* Reorganizacja władz lokalnych, utworzenie większych województw będzie sprzyjała marketingowi, powstanie mniejszych jednostek terytorialnych (powiatów) ułatwi współpracę między rolnikami.
- \* Istnieje możliwość dalszej pomocy ze strony krajów zachodnich w szkoleniu i dostarczaniu przykładów sprawdzonych w praktyce.

Zagrożenia:

- \* Zwracanie zbyt małej uwagi na problematykę turystyki ekologicznej i agroturystyki, co wiąże się częściowo z podziałem kompetencji w tym zakresie pomiędzy ministerstwo rolnictwa i ministerstwo turystyki. Powoduje to traktowanie tej problematyki marginalnie przez jedno i drugie.
- \* Zbyt wielu rolników jest zainteresowanych turystyką na terenach wiejskich, co prowadzi do przewagi podaży nad popytem i niewystarczającej dochodowości dla poszczególnych gospodarstw. Skutkiem tego może być rozczarowanie dla wielu.
- \* Rynek krajowy jest ograniczony, gdyż wzrasta liczba osób nie mogących sobie pozwolić na opłacenie pobytu.
- \* Niekorzystne są przepisy podatkowe, powodujące zbyt małą opłacalność agroturystyki.
- \* Zbyt niski jest poziom świadomości społecznej i nie ma dostatecznych mechanizmów kontrolnych, czego rezultatem jest rozwój działalności przynoszącej szkody środowisku.
- \* Stanowisko władz parków narodowych jest usztywnione, co hamuje szereg inicjatyw turystycznych korzystnych dla ochrony środowiska.
- \* Wzrasta konkurencja ze strony innych państw Europy Wschodniej.

Należy przyjąć strategię, która byłaby oparta na mocnych stronach, wykorzystywała istniejące możliwości, a jednocześnie przedstawiała sposoby przewyższania trudności i zmniejszania zagrożeń. W następnej części raportu przedstawiamy bardziej szczegółowe propozycje dotyczące niektórych zagadnień poruszonych w powyższej ocenie.

### 3. ZAGADNIENIA SZCZEGÓLNEJ WAGI W PROCESIE ROZWOJU TURYSTYKI WIEJSKIEJ

#### 3.1. Zaangażowanie ze strony Państwa

Uważamy, że ważne aby ministrowie uznali doniosłą rolę, jaką turystyka ekologiczna i agroturystyka mogą odegrać zarówno w gospodarce wsi, jak i całego państwa. Taki punkt widzenia został przyjęty nie tylko przez Wielką Brytanię ale i przez większość krajów Wspólnoty Europejskiej.

Znacząca rola turystyki wiejskiej (w tym ekoturystyki) została uznana przez angielskie organizacje i urzędy zajmujące się problemami środowiska. Władze parków narodowych przyznają, że istnienie wspólnot wiejskich jest niezbędnym elementem ekosystemu parków. Rezultatem takiego podejścia była pomoc w realizowaniu tych inicjatyw i w promocji tej oferty turystycznej, która nie kolidowała z wymaganiami ochrony środowiska. Na przykład tą drogą opracowano i wydano publikacje o charakterze doradczym zawierające konkretne przykłady, aby ułatwić podejmowanie przedsięwzięć.

W Anglii około 15% gospodarstw wiejskich uczestniczy w organizowaniu turystyki. Pieniądze uzyskane z tej działalności stanowią w tych gospodarstwach około 36% ogólnego dochodu. Działalność agencji rządowych i miejscowych władz odegrała bardzo ważną rolę w procesie organizowania i zapewnienia trwałości tej formy działalności gospodarczej. Pomimo istnienia gospodarki rynkowej, uważamy że bardzo małym przedsiębiorstwom w tej dziedzinie należy się pomoc, także w koordynowaniu działalności.

Na podstawie doświadczeń angielskich uważamy że zaangażowanie się państwa jest szczególnie potrzebne w postaci:

- tworzenia i utrzymywania jednostek doradczych, których usługi byłyby bezpłatne lub tanie w stopniu zapewniającym łatwy dostęp;
- tworzenia systemu właściwie ukierunkowanych bodźców materialnych;
- zapewnienia pomocy w zakresie marketingu, zarówno na poziomie lokalnym, jak ogólnokrajowym;
- opracowania jednolitego systemu klasyfikacji mającego na celu ocenianie według tych samych standardów w skali całego kraju.

Rozwinięcie niektórych punktów znajduje się poniżej.

### 3.2. Uregulowania prawne i podatkowe.

W chwili obecnej dużym problemem w Polsce jest brak bodźców do rozwoju przedsiębiorczości, co jest wynikiem sytuacji prawnej i podatkowej. Ważne jest obniżenie hamującej rozwój gospodarczy stopy podatkowej. Z drugiej strony potrzebne są regulacje prawne, mające na celu przestrzeganie odpowiednich standardów i zasad bezpieczeństwa. Nie powinny być wprowadzane dodatkowe obciążenia podatkowe wskutek posiadania drugiego przedsięwzięcia gospodarczego, które nie jest bezpośrednio związane z zyskami gospodarza, ani też nie pociąga za sobą kosztów ze strony wspólnoty terytorialnej. Nie możemy wskazać dokładnie sposobów rozwiązania tego zagadnienia, gdyż przekracza ono zakres agroturystyki. Jednak pomocne może się okazać zrozumienie zasad i podstaw systemu funkcjonującego w Anglii. Nie obowiązuje tam warunek zarejestrowania przedsięwzięcia związanego z turystyką w gospodarstwie. Jednak jest grupa przepisów, którym większość takich przedsięwzięć podlega. Są to przede wszystkim:

- \* Pozwolenie budowlane (plan zabudowy przestrzennej/terenowej). Jeżeli w budynku mieszkalnym gospodarstwa jest kilka dodatkowych pokoi na cele gościnne, nie jest ono potrzebne. Jednak w wypadku większego przedsięwzięcia lub kiedy planowane jest postawienie nowego budynku, należy się starać o pozwolenie budowlane i akceptację planów architektonicznych.

- \* - Przepisy dotyczące ochrony przeciwpożarowej. Jeżeli w budynku jest zakwaterowanych więcej niż 6 osób, to konieczne jest uzyskanie odpowiedniego świadectwa od Straży Pożarnej lub właściwego przedstawiciela władz lokalnych. Przed uzyskaniem może być niezbędne zainstalowanie odpowiednich zabezpieczeń przeciwpożarowych;

- \* Przepisy dotyczące przestrzegania norm higieny żywienia. Osoby przygotowujące posiłki dla gości muszą przejść podstawowe szkolenie i uzyskać odpowiednie świadectwo od władz lokalnych. Miejsca, w których posiłki są przygotowywane podlegają rejestracji i muszą spełniać podstawowe wymagania higieny.

System podatkowy w Anglii nie przewiduje żadnych dodatkowych obciążeń rolnika prowadzącego działalność turystyczną poza wynikającymi z bezpośredniego przyrostu dochodu. Rolnik może wedle swojego uznania dodać dochody z turystyki do dochodów z gospodarstwa i zapłacić podatek od łącznej sumy lub też może wybrać osobne opodatkowanie każdego z tych źródeł dochodu. Każdy może wybrać rozwiązanie, które uważa za lepsze. Oczywiście będą one zróżnicowane dla poszczególnych gospodarstw w związku z innymi okolicznościami.

Podatki lokalne, płacone w związku z prowadzoną przez jednostki terytorialne działalnością usługową na rzecz mieszkańców, są bardziej skomplikowane. W tym wypadku rolnik płaci określoną sumę niezależną od dochodu uzyskanego z turystyki. Może to stanowić czynnik hamujący, chociaż suma jest stosunkowo niska. W każdym wypadku rolnik przyjmujący do sześciorga gości jest zwolniony z tego podatku. Podwyższony podatek lokalny jest uważany za usprawiedliwiony, gdyż działalność turystyczna zwiększa obciążenie służb miejskich (dotyczy to utrzymania dróg, wywozu śmieci itp). Jednak część rolników nie jest nim zachwycona, a większość osób uważa, że podatek lokalny, jak wszystkie inne powinien być uzależniony od wysokości uzyskiwanego dochodu.

### 3.3. Bodźce finansowe

Na podstawie dyskusji, jakie przeprowadziliśmy w Polsce, można wysnuć wniosek, że powinny zostać wprowadzone dwa udoskonalenia w zakresie bodźców finansowych:

- powinien zostać ulepszony system informacji o możliwościach kredytobiorczych, które już istnieją;
- powinien powstać osobny system kredytowania na cele agroturystyki.

W Anglii powstają na terenach wiejskich specjalne punkty, gdzie można uzyskać informacje na temat wszystkich dostępnych możliwości kredytowych. W Polsce podobną rolę powinny odgrywać Ośrodki Doradztwa Rolniczego. Odpowiednie ministerstwa, urzędy i banki powinny im dostarczać regularnie informacji. Spowodowałoby to wzrost zaufania rolników do przedstawianych propozycji.

Jeśli to możliwe, powinien powstać system dotacji i kredytów na cele agroturystyki, gwarantowany przez państwo. System taki utworzono w Anglii zarówno po stronie Ministerstwa Turystyki, jak Ministerstwa Rolnictwa. Każde z nich służy pomocą w realizacji określonych rodzajów inwestycji, tak by się nie dublować. Okazało się to bardzo ważne dla:

- podtrzymania początkowego zainteresowania rolników ideą turystyki w gospodarstwie;
- zachęcenia rolników do opracowywania business planów, będących podstawą do uzyskania pomocy;
- umożliwienia realizacji projektów nierealnych w innych warunkach (np. przebudowy starych budynków tak, aby można tam było zakwaterować gości);
- zachęcenia rolników do podnoszenia standardu oferowanych usług.

W przeżywanym przez Polskę okresie ograniczeń finansowych proponujemy rozpatrzenie dwóch metod podejścia do problemu. Obie wypróbowano w Anglii w różnych sytuacjach ekonomicznych.

1. Ograniczenie pomocy do pewnych regionów kraju (województw), które mogą wykazać zarówno potrzeby ekonomiczne jak niezbędny potencjał turystyczny.

2. Ograniczenie pomocy do popierania określonych rodzajów działalności gospodarczej. W wypadku Polski dobrymi kierunkami byłyby:

a) pomoc w finansowaniu urządzeń wodno-kanalizacyjnych w gospodarstwach. (W Walii skoncentrowano na tym pomoc Ministerstwa Turystyki. Finansuje ono od 25% do 50% kosztów inwestycji.);

b) pomoc przy renowacji starych nie używanych już budynków (w Anglii określane jest to jako "dotacja na zbyteczne budynki"; pokrywa się z niej około 25% kosztów przebudowy).

Pod uwagę należy brać zarówno nisko oprocentowane kredyty, jak też dotacje. Obydwa rozwiązania są stosowane w Anglii, jednak większość pomocy udziela się w formie dotacji, gdyż niższe są wówczas koszty administracyjne.

Program kredytów na dogodnych warunkach powinien być opracowany we współpracy z wyznaczonymi bankami. Rozwiązanie to nie było wprowadzone w Anglii, gdyż w ogólnym odczuciu dotacje bezpośrednio przyznawane przez państwo są bardziej efektywne.

Bodźcami finansowymi mogą być także ulgi podatkowe. Koszty inwestycyjne powinny być odliczane od dochodu podlegającego opodatkowaniu lub też powinny być udzielane całkowite zwolnienia podatkowe na pierwszy okres realizacji inwestycji.

### 3.4. Proces rozwoju

Naszym zdaniem fachowa pomoc i doradztwo w dziedzinie rozwoju powinny być planowane i udzielane na trzech poziomach:

#### 1. Działania na poziomie ogólnokrajowym i międzynarodowym

Podstawowym działaniem powinno być rozwijanie umiejętności dokonywania ekspertyz przez Ośrodki Doradztwa Rolniczego i inne urzędy czy organizacje działające na szczeblu lokalnym. Powinny one dostać odpowiednie materiały szkoleniowe, które by wykorzystywano w pracy z rolnikami i społecznościami lokalnymi.

Anglii Rola, jaką mogą odegrać Ośrodki, jest bardzo ważna dla wzmożenia zainteresowania turystyką wśród rolników. Powinny się one także stać głównymi ośrodkami udzielania fachowej pomocy. W Anglii pracownicy zatrudnieni na podstawie umowy zlecenia przez Ministerstwo Rolnictwa odegrali kluczową rolę w rozwoju turystyki w gospodarkach. W Polsce Ośrodki Doradztwa wydają się jeszcze bardziej predestynowane do tego zadania ze względu na swoją długoletnią tradycję pracy z kobietami w dziedzinach nie powiązanych bezpośrednio z rolnictwem. Pracownicy rolnictwa o charakterze wspomnianym w kontekście Anglii odegrali także znaczącą rolę w Słowenii.

Wymagania: i rozwiązań, promowanie udanych projektów architektonicznych, dobrej kuchni itp. (Działania takie

- \* Zwiększenie sum przeznaczanych na szkolenie doradców w dziedzinach o podstawowym znaczeniu, takich jak finansowe i inwestycyjne aspekty agroturystyki, marketing, oparta na rzetelnych podstawach działalność ekologiczna.
- \* Umożliwienie doradcom zapoznania się z przykładami skutecznej praktyki w innych regionach i za granicami. Należy przeprowadzić rozpoznanie możliwości finansowania tego rodzaju wyjazdów szkoleniowych przez kraje EWG, także z pieniędzy przeznaczanych na realizację programu PHARE. W takich wyjazdach powinni także brać udział rolnicy, jako przedstawiciele lokalnych stowarzyszeń lub zainteresowanych grup. Celem wizyt powinno być prezentowanie rozwiązań zarówno w agroturystyce, jak turystyce ekologicznej.
- \* Należy opracować nieskomplikowane poradniki w formie broszur dla Ośrodków, które mogłyby posłużyć jako materiały pomocnicze. Powinny się w nich znaleźć materiały ilustracyjne, wykazy itp. Przykładem publikacji o takim charakterze jest broszura "Jak wykorzystać pożytki płynące z turystyki dla terenów wiejskich". W Anglii została ona opracowana łącznie przez Ministerstwo Rolnictwa, Ministerstwo Turystyki, Komisję ds. Terenów Wiejskich i Komisję Rozwoju Rolnictwa. Jej kopię przedstawiło Ministerstwu Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Polsce.

## 2. Działania za poziomie województw lub powiatów

Powinny one obejmować:

- \* Udzielanie porad bezpośrednio rolnikom w systemie spotkań indywidualnych. Ich organizowanie leżałoby w gestii Ośrodków Doradztwa. Obejmowałyby one swoim zakresem informacje na temat możliwej pomocy finansowej, regulacji prawnych, charakteru organizowanych przedsięwzięć, danych dotyczących rynku, robienia

business planów, praktyk w dziedzinie ekologii itp. Obecnie w Anglii usługi tego typu są płatne, chociaż początkowo nie były. Bardzo ważne jest doradzanie rolnikom w wypadku, gdy agroturystyka nie jest dla nich wyjściem właściwym i zapobieganie tym samym podejmowaniu zbędnych inwestycji. Oczywiście równie ważna jest pomoc w przypadkach odwrotnych.

\* Organizowanie seminariów o charakterze szkoleniowym dla rolników, poświęconych tematyce wspomnianej w punkcie poprzednim. Właściwe byłoby ich subwencjonowanie, należy więc znaleźć na nie fundusze. Rolnicy nie powinni być obciążani znaczną częścią wydatków związanych z ich organizacją.

\* Należy używać środków oddziaływających na wyobraźnię, takich jak pokazywane na wideo przykłady dobrze funkcjonujących przedsięwzięć i rozwiązań, premiowanie udanych projektów architektonicznych, dobrej kuchni itp. (Działania takie przynosiły dobre wyniki w Słowenii).

\* Organizacja spotkań poświęconych prezentacji zagadnień turystyki ekologicznej i turystyki w gospodarstwach na poziomie lokalnym (w granicach gmin). Powinny one również informować o dostępnych formach pomocy. Celem spotkań byłoby wspomaganie inicjatyw podejmowanych wspólnie przez społeczności w ramach gmin (patrz niżej).

\* Zakładanie stowarzyszeń lub organizowanie grup zainteresowanych agroturystyką, pomoc dla nich w zakresie ustalania priorytetów i form działania. Następnie pracownicy Ośrodków Doradztwa mogliby pomóc w pewnej indywidualizacji podejmowanych inicjatyw (proces taki miał miejsce w Anglii).

\* Identyfikacja specyficznych dla każdego województwa czy też powiatu zespołów atrakcji, form działalności, wydarzeń (takich jak lokalne targi), które przyczyniałyby się do wytworzenia specyficznej atmosfery wiejskości. Powinny być tu wzięte pod uwagę także aspekty turystyki ekologicznej, takie jak studiowanie natury lub prezentowanie dziedzictwa naturalnego regionu. Chodzi tu m.in o organizowanie szlaków dla pieszych i rowerzystów. W niektórych wypadkach wystarczy zebrać i uporządkować dostępne informacje, w innych należy opracować plany odpowiednich prac. Udział w tych pracach powinni wziąć:

- stowarzyszenia agroturystyczne
- lokalne Ośrodki Doradztwa,
- przedstawiciele władz lokalnych
- przedstawiciele władz parków narodowych i krajobrazowych (tam, gdzie to konieczne)
- przedstawiciele poszczególnych społeczności/gmin (patrz poniżej)

Powyższe działania mogą być podejmowane zarówno na szczeblu

istniejących województw, jak planowanych powiatów. W przypadku tych ostatnich dodatnią stroną jest ich mniejszy obszar, a co za tym idzie większe możliwości tworzenia spójnych grup.

### 3. Działania na poziomie społeczności lokalnej (gminy)

Zalecamy całościowe rozpatrywanie zagadnień rozwoju rolnictwa, zagadnień społecznych, ochrony środowiska, agroturystyki i turystyki ekologicznej na poziomie gminy. Podejście takie zostało przyjęte w Słowenii. Podczas prezentacji dokonanych w Elblągu i Warszawie zapoznaliśmy uczestników z analizą konkretnych przykładów. Streszczenie jest przedstawione w Aneksie. Podejście to wykazuje podobieństwa do tego, które proponuje Instytut na rzecz Ekorozwoju w Polsce.

W wypadku turystyki, kompleksowe traktowanie zagadnień jest szczególnie pomocne w pracach nad poprawą ogólnego obrazu i infrastruktury poszczególnych wsi czy też społeczności lokalnych. Przynosi to korzyści zarówno mieszkańcom, jak przyjezdnym. Służy to również propagowaniu wśród miejscowych rolników idei agroturystyki, jak też wskazywaniu związanych z nią możliwości, które mogą wykorzystać indywidualnie, lub zbiorowo. W niektórych regionach będzie to miało wpływ na włączenie społeczności do ochrony środowiska, podwyższenie poziomu świadomości ekologicznej. Pomoże także dostrzec i wykorzystać możliwości ekologicznej turystyki.

W Słowenii Ministerstwo Rolnictwa opracowało specjalny program mający na celu pomoc społecznościom lokalnym w rozpoznaniu możliwości rozwojowych. Wyasygnowało także pewne sumy pieniędzy w ramach programów ochrony środowiska, które miały pomóc tym społecznościom w realizacji zamierzeń określonych na podstawie dokonanego rozpoznania. Ponad 50 wspólnot terytorialnych na terenie Słowenii bierze obecnie udział we wspomnianych programach.

Podstawową zasadą wspomnianego podejścia jest organizowanie w ramach wspólnot grup, które będą w stanie na podstawie przeszłości i teraźniejszości opracować plany na przyszłość i określić działania niezbędne do ich realizacji. Poszczególne grupy mogą mieć za zadanie analizę różnych aspektów sytuacji, takich jak inicjatywy gospodarcze czy też ochrona środowiska. Powinny mieć możliwości szkolenia w poszczególnych dziedzinach będących przedmiotem ich pracy. Jeżeli w początkach istnienia udzieli się im odpowiedniej pomocy, grupy takie następnie działają z własnej inicjatywy.

Należy wyznaczyć, naszym zdaniem, jedno lub dwa województwa (ew. powiaty), jako rejony pilotażowe. W ramach województw (powiatów) powinno się wybrać po kilka gmin, jako teren odpowiednich działań na poziomie lokalnym. Wybrane tereny w ciągu 1-2 lat powinny otrzymać odpowiednie środki. Realizowane na wyznaczonych terenach programy stanowiłyby źródło doświadczeń, które można by następnie wykorzystać w innych regionach Polski. Wybrane województwa lub powiaty powinny obejmować:

- tereny turystyczne o dużej popularności, w tym jeśli to możliwe parki narodowe i krajobrazowe; należy tu wziąć pod uwagę Pojezierze Mazurskie, jako region szczególnie odpowiedni;
- tereny mniej znane, gdzie rolnictwo przeżywa trudności, ale zarazem posiadające walory turystyczne.

W Anglii często skupia się środki w wybranych regionach, które mają służyć jako tereny doświadczalne, szczególnie tam, gdzie są realizowane specjalne programy rozwoju turystyki i gdzie zatrudniono urzędników zajmujących się realizacją programów lokalnych.

### 3.5. Rynki i badania rynkowe

#### Rynki docelowe

Naszym zdaniem, główne rynki recepcyjne dla polskiej turystyki wiejskiej, można, pod względem znaczenia, podzielić na trzy podstawowe grupy:

- \* Polski rynek krajowy. Mimo że w związku z sytuacją ekonomiczną w naszym kraju rynek ten jest dość słaby, sądzymy że ma on wszelkie przesłanki, by stać się w przyszłości rynkiem najważniejszym. W Wielkiej Brytanii, gdzie mniej niż 20% wszystkich odwiedzających gospodarstwa wiejskie to turyści zagraniczni, odsetek ten jest znacznie niższy niż w Niemczech.
- \* Rynek niemiecki. Rynek ten zdążył już utrwalić swoją pozycję na terenach wiejskich w Polsce. Wielu turystów niemieckich podróżuje do Polski w celach rodzinnych lub żeby odwiedzić strony, z których pochodzą (tzw. "Heimat Tourism"). Większy potencjał turystyczny jest jednak związany z turystami, którzy przyjeżdżają do Polski, by zwiedzać różne regiony kraju, uprawiać wycieczki piesze, rowerowe, podróżować, zwiedzać zabytki itd.

\* Inne rynki zagraniczne. Mniejsze, ale także ważne rynki zagraniczne to :

- z rynków europejskich: wschodnio-europejski, skandynawski, brytyjski,
- amerykański, a w nim zwłaszcza te grupy spośród Polonii amerykańskiej, które pochodzą z terenów wiejskich,

Powinniśmy się zastanowić , które z ofert proponowanych przez przedsiębiorstwa wyspecjalizowane w usługach związanych z turystyką wiejską mogą być atrakcyjne ze względu na oczekiwania potencjalnych klientów. Naszym zdaniem istnieje pięć podstawowych typów takich ofert:

A. Wakacje na wsi. Oferta adresowana do osób oczekujących zakwaterowania na dobrym poziomie i ciekawego programu, uwzględniającego, obok form aktywnego wypoczynku, główne atrakcje turystyczne znajdujące się w najbliższej okolicy. Przykładowe formy aktywnego wypoczynku to wycieczki piesze, zwiedzanie, wycieczki do rezerwatów przyrody (nie specjalistyczne). Oferta przeznaczona głównie dla par, nie zaś rodzin.

B. Wakacje objazdowe, z zatrzymywaniem się w każdym miejscu na jedną, najwyżej dwie noce. W ten sposób większość turystów europejskich, a więc także niemieckich, objeżdża farmy w Wielkiej Brytanii. Turyści preferujący ten typ wypoczynku oczekują głównie dobrego standardu zakwaterowania; ciekawe formy aktywnego wypoczynku na miejscu nie grają tu zbyt wielkiej roli.

C) Rodzinne wakacje w gospodarstwie. To wakacje, w których samo gospodarstwo wiejskie odgrywa bardzo istotną rolę i podczas których dzieci z miasta mają okazję zapoznać się i oswoić ze zwierzętami i pracą w gospodarstwie. Pobyt taki trwa przeciętnie około tygodnia, lub w nich nieco dłużej. Rodziny przeważnie żywią się same. Wiele gospodarstw wiejskich w Niemczech i Austrii oferuje rodzinom z dziećmi właśnie taką formę spędzania wolnego czasu.

D) Specjalistyczne wakacje na wsi dla osób preferujących aktywne formy wypoczynku. W tym przypadku oferta programowa zwykle przewiduje jazdę konną, wędkowanie, myślistwo, strzelectwo. Jest to mały, ale jednocześnie bardzo ważny rynek turystyczny,

E) Specjalistyczne wakacje ekologiczne/na łonie natury. Okazja dla turystów mających specjalistyczne zainteresowania, którzy mogą odwiedzić tereny chronione (rezerваты) by obserwować ptaki etc. Znow mały, ale cenny rynek turystyczny,

Wszędzie w Europie agroturystyka charakteryzuje się tym, że większość zainteresowanych sama dokonuje rezerwacji miejsc na farmach. Jedynie niewielki odsetek turystów korzysta tutaj z usług pośredników: biur podróży etc. Turyści oczekują więc dobrego przepływu informacji, która byłaby rzetelna i ogólnie dostępna i pomogła wybrać samemu miejsce wypoczynku. Odnosi się to także do Polski. Tu jednak większą rolę niż gdzie indziej mogą odgrywać pośrednicy (zwłaszcza w przypadku specjalistycznych form turystyki).

Planowane działania marketingowe mogą składać się z następujących elementów :

#### *Dystrybucja katalogu ogólnokrajowego*

Katalog ogólnokrajowy jest obecnie w przygotowaniu. Jest to naszym zdaniem zadanie priorytetowe, dzięki któremu uda się być może tworzyć wzorcowy wizerunek wszystkich gospodarstw wiejskich w Polsce. Wypracowanie takiego wizerunku może być niezwykle ważne w przypadku turystyki objazdowej, ale będzie on odgrywał ważną rolę także w przypadku pozostałych rynków. Katalog ma szansę stać się popularną formą informacji turystycznej, z której będą orzyszać zarówno turyści polscy jak zagraniczni.

Dlatego też katalog powinien mieć indeks lub tłumaczenie w języku niemieckim i angielskim. Nasuwa się jednocześnie pytanie, czy powinien być rozprowadzany za darmo czy odpłatnie ? Zależy to oczywiście w dużej mierze od jego objętości. Wydaje się, że korzystne byłoby wydanie katalogu w formie książkowej i sprzedawanie go, mógłby on wówczas być rozprowadzany przez księgarnie. W Anglii, Francji, Niemczech i we Włoszech przewodniki dotyczące agroturystyki w tych krajach są rozprowadzane odpłatnie.

Powinno się także rozpatrzyć możliwości dystrybucji katalogu przez :

- księgarnie i punkty informacji turystycznej w Polsce,
- księgarnie w Niemczech; dobrze byłoby znaleźć wspólnego wydawcę na rynek niemiecki, na przykład takiego jak ADAC,
- polskie biura podróży majace placówki za granicą,
- wydanie podstawowej wersji promocyjnej katalogu, przeznaczonej

na rynek polski, oraz wydrukowanie broszurek reklamowych prezentujących katalog (do broszurek byłaby dołączona ulotka z kuponem, na zamówione katalogi),  
- wydrukowanie odpowiednich plakatów reklamowych i promocję w kraju (znow wykorzystane byłyby kupony),  
- wysyłanie bezpośredniej oferty do wszystkich ważniejszych agencji turystycznych, które oferują pobyty w Polsce, (przesłanie im samego katalogu lub broszury),  
- zorganizowanie stoisk na międzynarodowych targach turystycznych,  
- poprzez gospodarstwa wiejskie przedstawione w przewodniku; turystom odwiedzającym jedno gospodarstwo zostaje zarekomendowane drugie itd,

#### *Dystrybucja katalogów regionalnych*

Sądzymy, że przygotowywanie oddzielnych broszur dotyczących turystyki na terenach wiejskich przez każde z obecnych województw mija się z celem. Po pierwsze, wydanoby w ten sposób zbyt wiele broszur, po drugie - każda z tych publikacji miałaby bardzo niewielkie oddziaływanie. W zamian pragniemy zasugerować, by broszury takie były przygotowywane i wydawane na szczeblu regionalnym, a po wejściu w życie nowego podziału administracyjnego kraju (większe województwa) na szczeblu wojewódzkim. Broszury przygotowane w ten sposób byłyby wykorzystywane przy promocji danego regionu jako idealnego miejsca na spędzenie urlopu. Byłyby rozdawane za darmo. W dystrybucji uwzględniono by :

- potrzeby zasygnalizowane dzięki regionalnym badaniom rynkowym i promocji prowadzonej w Polsce i w Niemczech,
- punkty informacji turystycznej w Polsce,
- polskie biura podróży za granicą,
- targi turystyczne w Polsce i w Niemczech.

#### *Współpraca z sektorem turystycznym*

Powinno się uprzedzić potrzeby zaradczych touroperatorom pragnących promować Polską turystykę na terenach wiejskich. Aby sprostać ich wymaganiom, powinno się przede wszystkim przygotować właścicieli gospodarstw do płacenia prowizji biur podróży. Informacja o tym obowiązku powinna im być przesłana na piśmie. Zagraniczni touroperatorzy będą także wymagali wprowadzenia prostego systemu rezerwacji, stworzenia fachowego punktu konsultacyjnego i centralnego systemu rezerwacji turystycznej. Powinno się także wyznaczyć biuro na terenie Polski odpowiedzialne za koordynację tych prac. Być może rola

taka przypadnie Gromadzie, występującej w imieniu Polskiego Związku Agroturystyki. Nowy produkt powinien być reklamowany i oferowany touroperatorom za pomocą materiałów przesyłanych pocztą, publikacji w prasie fachowej, materiałów promocyjnych i reklamie na specjalistycznych targach. Irlandzkie Stowarzyszenie Wakacji na Farmach stworzyło bardzo dobry centralny system rezerwacji turystycznej i nawiązało wiele cennych branżowych kontaktów. Być może warto się z nimi skonsultować.

Wyspecjalizowani touroperatorzy także mogą się okazać pomocni przy promowaniu specjalistycznych form wypoczynku na wsi, takich jak wyjazdy organizowane w ramach turystyki ekologicznej. Oferta programowa takiego wyjazdu zawierałaby zwiedzanie rezerwatu przyrody lub ciekawy program wycieczki pieszej. Zapotrzebowanie na tego rodzaju usługi powinno być sprawdzone na ważniejszych rynkach turystycznych za pomocą badań rynkowych. Wakacje takie byłyby wykupywane osobiście lub listownie. Często lepiej uzgadniać pewne oferty z poszczególnymi touroperatorami, którzy dobrze znają swoje rynki, niż prezentować im gotowy, sztywny program, który może się zupełnie nie sprawdzić na danym terenie.

#### *Współpraca z mediami*

Prezentacje materiałów promocyjnych w prasie lub w telewizji to wyśmienita okazja do promocji nowych ofert turystyki wiejskiej. Oczywiście taka kampania promocyjna wymaga stosunkowo dużego nakładu pracy w kraju i za granicą, nawiązania wielu kontaktów i organizowania licznych prezentacji dla dziennikarzy. W wielu krajach zajmują się tym narodowe ośrodki informacji turystycznej, a dokładniej ich biura współpracy z mediami. Często organizują wycieczki dla przedstawicieli prasy, podczas których ci mają okazję osobiście przetestować oferowany produkt. Publikacja artykułów w prasie fachowej, na przykład w pismach zajmujących się ochroną środowiska i dzikich zwierząt, jest jeszcze jednym ważnym kanałem promocyjnym, za pomocą którego można w bardzo efektywny sposób reklamować specyficzne miejsca, regiony lub produkty związane z turystyką ekologiczną.

#### *Informacja lokalna*

Dużą wagę powinno się przywiązywać do informacji o ofercie programowej w danym regionie. Najczęściej turyści europejscy szukają informacji, na których podstawie mogliby zaplanować swój indywidualny program zajęć. Sztywne programy

zajęć przeznaczonych dla grup są znacznie mniej popularne. Informacja taka może być upowszechniana przez gospodarzy, którzy informowaliby swoich gości o ofercie lokalnej, lub przez lokalne punkty informacji turystycznej. W Wielkiej Brytanii punkty informacji turystycznej prowadzone przez władze lokalne odgrywają bardzo ważną rolę w przepływie informacji. Na początku tego raportu wspominaliśmy już o ofercie programowej, która mogłaby być realizowana na szczeblu powiatowym. Powiaty mogłyby się zająć przygotowaniem i drukowaniem małych broszurek reklamowych przedstawiających lub raczej sygnalizujących dostępną ofertę programową; broszurki takie mogłyby być przygotowywane na podstawie mapki danego regionu. Takie rozwiązanie pomogłoby kierować ruch turystyczny poza rejony przeciążone, zachęcając do odwiedzania miejsc mniej zatłoczonych.

#### *Znaki drogowe*

Z biegiem czasu turystyka objazdowa może się stać ważnym segmentem rynku. Turyści, którzy podróżują w ten sposób zwykle zatrzymują się w przygodnych obiektach turystycznych, bez uprzedniej rezerwacji. Aby zaspokoić ten rynek należy zwiększyć społeczną świadomość znaczenia inwestycji agroturystycznych. Powinno się także zaprojektować specjalny znak drogowy sygnalizujący możliwość noclegu w obiektach innych niż licencjonowane zakłady hotelarskie. We Francji Gites de France oznaczyły jednym znakiem wszystkie swoje obiekty.

Ostatnią, ale chyba najważniejszą rzeczą, jaką pragniemy zasygnalizować w związku z broszurami, jest potrzeba stworzenia w nich wizerunku ciepłego i gościnnego wzorcowego gospodarstwa wiejskiego. Powinny uwypuklać zalety indywidualnych gospodarstw, gościnność gospodarzy, eksponować ciekawe pejzaże. Broszury które mieliśmy okazję oglądać w Polsce, nie spełniają swojego zadania. Większość znajdujących się w nich fotografii przedstawia zdjęcia samych budynków, które są chyba najmniej interesującym elementem pobytu na wsi. Mało atrakcyjne budynki można ożywić fotografując na ich tle mieszkającą w nich rodzinę, zwierzęta lub dołączyć zdjęcia wnętrza, jeśli oczywiście są one warte uwagi. Podpisy pod fotografiami są także dość sztywne, zbyt specjalistyczne, gdy tymczasem powinno z nich emanować ciepło. Broszury wydawane w Niemczech i w Austrii, a zwłaszcza publikacje dotyczące Bawarii i Tyrolu wykorzystują umiejętnie ilustracje w celu stworzenia sielskiego wizerunku okolicy: fotografie dojrzałych jabłek, młodych cieląt, dzieci bawiących się w sianie, stołów uginających się pod płodami okolicznych pól...

### 3.6 Normy i klasyfikacja

Wprowadzenie systemu norm i klasyfikacji jest niezbędnym wymaganiem związanym z utrzymaniem przynajmniej minimalnego standardu usług turystycznych. Wprowadzenie norm i klasyfikacji jest umotywowane tym, że:

- niski standard oferowanych usług zaowocuje licznymi skargami i stworzy negatywny wizerunek agroturystyki,
- z przeprowadzonych przez nas badań jasno wynika, iż turyści zagraniczni oczekują gwarancji wysokiego standardu usług zanim skorzystają z którejś formy zakwaterowania. Odpowiednie oznakowanie, zgodne ze standardem zakwaterowania, jest bardzo ważne w promocji agroturystyki.

Wszyscy członkowie angielskiego Biura Wakacji na Farmie (stowarzyszenia agroturystyki) są regularnie odwiedzani przez inspekcje z ramienia Rady Turystyki. Według Biura, ścisły nadzór nad standardem oferowanych usług jest niezwykle pomocny i bardzo ważny przy budowaniu zaufania klientów do usług rekomendowanych przez Biuro. Jest ważne, aby inspekcje i klasyfikacja były przeprowadzane i ustalane przez obiektywną organizację, która nie jest bezpośrednio związana z branżą.

Najważniejsze elementy brane pod uwagę podczas inspekcji to: czystość, dobry stan sanitarny i nowoczesne wyposażenie łazienek; podstawowe wygody takie jak łóżka, ogrzewanie, standard umeblowania. Ustalenie w ramach systemu klasyfikacji różnych poziomów i jakości wyżej wymienionych elementów, nie tylko najniższego standardu, jest także bardzo istotną sprawą.

Sądzymy, że powinien zostać ustalony ogólnie jednolity system klasyfikacji obiektów turystycznych, który obowiązywałby na terenie całego kraju. Bez jednolitego systemu klasyfikacji obiekty tej samej kategorii mogą się różnić standardem. Byłoby to niekorzystne zarówno dla odwiedzających gospodarstwa wiejskie turystów, jak i dla samych gospodarzy. W Anglii kryteria zostały ogólnie ustalone przez Angielską Radę Turystyki, jednak kontrola i inspekcje leżą w kompetencjach regionalnych rad turystyki, podporządkowanych radzie ogólnokrajowej i stosujących się do jej zaleceń. Być może takie rozwiązanie byłoby optymalne dla Polski. We Francji normy krajowe i kryteria klasyfikacji są ustalane przez Gites de France i obowiązują na terenie całego kraju. W Niemczech DLFG (Związek Wiejski) ustala specjalne kryteria, które muszą zostać spełnione przez farmy pragnące uzyskać odznakę "DLZ-Gutezeichen".

W Anglii turystyka na terenach wiejskich podlega temu samemu systemowi norm i klasyfikacji co turystyka zwyczajna. Farmy są tylko jednym z elementów wielkiego systemu zakwaterowania turystycznego, w skład którego wchodzi zarówno i dwa pokoiki w wiejskiej kwaterze prywatnej, jak luksusowy hotel. Oczywiście istnieją zróżnicowane symbole i kryteria dla każdego typu zakwaterowania: kwater z pełnymi i niepełnymi usługami, pól campingowych etc. Dla samego systemu klasyfikacji nie ma żadnego znaczenia czy miejsce, w którym oferowane jest zakwaterowanie turystyczne mieści się w obrębie gospodarstwa, czy też nie. Klasyfikacja jest prowadzona na podstawie szczegółowego formularza, wypełnianego przez właściciela gospodarstwa. Wiarygodność podanych w nim informacji jest później sprawdzana w corocznych inspekcjach prowadzonych przez wyszkolonego inspektora, którego zadaniem jest zweryfikowanie zadeklarowanych informacji na podstawie zastanego standardu usług. Na początku system klasyfikacji był w dużej mierze subsydiowany przez państwo, obecnie jest prawie samowystarczalny finansowo. W najbliższej przyszłości przygotowujemy dla Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki informację na temat angielskiego systemu.

### 3.7. Działania na różnych szczeblach

Pragniemy teraz podsumować i zestawić proponowane przez nas działania na różnych szczeblach administracyjnych. Zestawienie takie może być pomocne w przypadku reorganizacji władz lokalnych.

**Szczebel ogólnopolski** - Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Ogólnopolskie Stowarzyszenie Agroturystyki.

Pomoc przy szkoleniu doradców i kadr fachowych dla polskiego rolnictwa

Przygotowanie materiałów szkoleniowych i poradników dla gospodarstw wiejskich

Pomoc przy przełamywaniu trudności rozwojowych

Pomoc przy wypracowywaniu planów pomocy finansowej

Przygotowanie ogólnopolskiego katalogu

Krajowe i zagraniczne badania rynkowe

Stworzenie krajowego systemu klasyfikacji

**Szczebel regionalny** (nowe województwa)  
Przygotowanie nowych broszur o agroturystyce  
Prowadzenie regionalnych badań rynkowych

**Szczebel powiatowy**  
Fachowa pomoc i programy szkoleniowe organizowane przez Ośrodki Doradztwa Rolniczego (które prawdopodobnie będą prowadzić swoją działalność na obszarze większym niż teren jednego województwa)  
Utworzenie lokalnych grup i stowarzyszeń agroturystycznych i pomoc w ich działaniu.  
Opracowanie i ulepszenie regionalnej oferty programowej (trasy wycieczek pieszych, wycieczki krajoznawcze, do rezerwatów przyrody etc.); dystrybucja lokalnych materiałów informacyjnych,

**Szczebel gminny**  
Wypracowanie pozytywnego, kompleksowego podejścia sprzyjającego rozwojowi całej gospodarki rolnej i społeczności, jak też podniesieniu poziomu ochrony środowiska, włączając w to zagadnienia agroturystyki i turystyki ekologicznej.

#### 4. PRZYKŁADY AGROTURYSTYKI I TURYSTYKI EKOLOGICZNEJ

Ponieważ osoby, z którymi spotykaliśmy się w Polsce stwierdziły, że oczekują od nas pomocy i porad w kwestiach rozwojowych, większa część tego raportu jest poświęcona procesom rozwojowym, nie zaś samemu produktowi turystycznemu. Dlatego też mamy nadzieję, że podane niżej przykłady różnych produktów turystyki wiejskiej, występujących w różnych częściach Europy, okażą się pomocne dla strony polskiej, że staną się, być może, wskazówkami do dalszego rozwoju. Kolejność pozycji na poniższej liście jest przypadkowa.

\* W Anglii, na szczeblu hrabstwa (odpowiednik polskiego powiatu) utworzono lokalne grupy "atrakcji turystycznych w gospodarstwie". W skład tych grup wchodzi: tzw. farmy otwarte, tj. gospodarstwa, na których można się zapoznawać z czynnościami wykonywanymi w gospodarstwie rolnym: turyści oglądają dojenie krów, strzyżenie owiec etc. Na takich farmach eksponowane często są stare narzędzia rolnicze, można oglądać rzadkie gatunki zwierząt etc.,

\* Małe sklepiki przy gospodarstwach, w których można kupić świeże produkty rolne, stanowią pierwszorzędną atrakcję turystyczną. We Francji niektóre farmy oferują "vente-directe-produits de la ferme" (sprzedaż świeżych produktów) i "gouters a la ferme" (można tam oglądać jak

powstają dane produkty i degustować je - np. produkcja serów). Miejsca te są specjalnie oznaczone w ogólnych przewodnikach turystycznych. W Austrii, w Tyrolu, lista gospodarstw, które sprzedają świeże produkty, jest zamieszczona w broszurze dotyczącej agroturystyki. Istnieje także specjalny telefon informacji agroturystycznej, pod który można dzwonić w celu uzyskania bardziej szczegółowych informacji na ten temat.

\* Restauracje na farmach są w wielu krajach popularną atrakcją turystyczną. We Francji na przykład, istnieje osobna kategoria "Ferme Auberge" (oberża wiejska), restauracji bazujących na świeżych lokalnych produktach rolnych. Ustalenie odrębnych oznaczeń dla takich restauracji i szczegółowe badania rynkowe są niezbędne w przypadku wprowadzania tego pomysłu w życie,

\* Gospodarstwa wiejskie i same produkty rolne mogą stanowić zachętę dla turystów. Dobrym przykładem jest Via di Chianti, oznakowana droga we Włoszech, która łączy winnice ze sklepami sprzedającymi wino i urządzającymi degustacje,

\* Zakwaterowanie w gospodarstwach wiejskich może przybrać różne formy. Na Pojezierzu i w Narodowym Parku Peak District w Anglii farmerzy dostali pozwolenie na prowadzenie "stodoł noclegowych", bardzo prymitywnych schronisk z łózkami polowymi, toaletami etc., przeznaczonych dla wycieczek pieszych i grup młodzieżowych. Stodoły tworzą sieć połączoną ścieżkami dla pieszych. "Stodoły" należą do farmerów, do których kieszeni których wpływają wszystkie zyski. Jednak marketing jest prowadzony przez Zarząd Parku Narodowego, który jest także odpowiedzialny za rezerwację miejsc w "stodołach".

\* W Niemczech, gdzie istnieje ogromne zapotrzebowanie na "Wandern ohne Gepäck" (Wędrowanie bez plecaka) i "Radwandern ohne Gepäck" (Jazda bez plecaka), oferty programowe dla osób podróżujących z miejsca na miejsce pieszo lub na rowerze zakładają, że bagaż tych turystów jest oddzielnie transportowany do następnego miejsca zakwaterowania. Transport jest załatwiany przez lokalne związki kwaterodawców lub władze lokalne.

\* W Holandii pod wpływem opinii publicznej, na terenach zagrożonych nadmiernym napływem turystów, utworzono program wakacji "na dwóch kółkach". Program ten ma na celu promowanie jazdy na rowerze, wypożyczalni sprzętu rowerowego, szlaków rowerowych i autobusów wodnych łączących poszczególne kanały. Mieszane trasy: częściowo rowerowe, częściowo zaś wodne - mogłyby stanowić jedną z ofert programowych na polskich terenach pojeziernych, takich jak Mazury,

\* We Francji, "12 Voyages au Naturel" to duży wybór w pełni zorganizowanych wyjazdów o wysokim standardzie usług, w ramach turystyki ekologicznej. Podczas takich wyjazdów organizowane są np. wycieczki piesze, wycieczki poznawcze do 12 różnych rezerwatów przyrody z udziałem wykwalifikowanych przewodników lokalnych. Program francuski został ułożony przez Francuską Federację Parków Narodowych i Przyrodniczych. Badania rynkowe na potrzeby programu są przeprowadzane przez odpowiednie biuro badania opinii publicznej, wyznaczone przez Federację.

\* W Niemczech niektóre części Bawarskiego Parku Narodowego są pod ścisłą kontrolą i dla większości turystów dostęp do nich jest znacznie utrudniony. Jednak, niektóre społeczności wiejskie żyjące na pograniczu parku oferują turystom zorganizowane pobyty urlopowe, które obejmuje pełne zakwaterowanie i wycieczki na teren parku uprzednio zaplanowaną trasą.

\* W Irlandii Narodowa Rada Turystyki zainicjowała program na rzecz dziesięciu mało znanych wspólnot wiejskich. Program noszący nazwę "Wakacje na Irlandzkiej Wsi" zakłada oferowanie turystom w pełni zorganizowanych pobytów urlopowych, obejmujących zakwaterowanie, a także specjalną wizytę w prawdziwym gospodarstwie w celu zaznajomienia się z życiem i pracą w na wsi. Turyści otrzymują pełną informację dotyczącą oferty programowej w danej miejscowości. Zazwyczaj spotykają się także ze specjalnym przedstawicielem danej społeczności lokalnej. Przedstawiciel ten opowiada im już szczegółowo o lokalnych możliwościach turystycznych i pomaga w organizacji pobytu. Ta forma wypoczynku jest oferowana przez touroperatorów także poza Irlandią. Badania marketingowe na rzecz programu są przeprowadzane przez Radę Turystyki w Irlandii i poza jej granicami.

\* W Wielkiej Brytanii "Brytyjski Trust Ochotników na Rzecz Ochrony Środowiska" organizuje różne wyjazdy wakacyjne dla grup, które pracują kilka dni na rzecz ochrony środowiska (restaurowanie starych domostw, ochrona rezerwatów bagiennych). Prace te są często wykonywane w parkach narodowych. Zapotrzebowanie na tego typu programy w Anglii stale rośnie. Co roku na terenie kraju realizuje się ponad 600 podobnych programów. Są one promowane w specjalnej broszurze ogólnokrajowej.

\* "Środkowowalijski Festiwal Ludowy" to specjalny program, obejmujący setki imprez turystycznych i proste oferty programowe dla osób zainteresowanych aktywną formą wypoczynku (spacery z przewodnikiem po lesie, lokalne targi rękodzieła ludowego, wieczory z muzyką ludową etc.). Wiele imprez odbywa się

niezależnie od całego programu, jest częścią lokalnego życia kulturalnego, program zaś ten jest tylko szansą ich promocji. Wydarzenia te są eksponowane w celach turystycznych. Informacje o nich ukazują się w specjalnym magazynie, promującym ten region.

\* W Anglii "Big Apple " (Święto Jabłka) to lokalny festiwal ludowy organizowany na zakończenie zbiorów jabłek i początek produkcji jabłecznika. Jest to oczywiście jedna z wielu atrakcji turystycznych, ale prócz tego festiwal pełni ważną funkcję dydaktyczną: uczy bowiem ludzi, że powinno się chronić stare wiejskie sady. Są na nim także prezentowane różne odmiany jabłek. Większość atrakcji festynu to pomysły mieszkańców, dochody zasilają kasę lokalnego kościoła, szkoły, domu kultury etc. Są także przeznaczane na lokalne inicjatywy turystyczne.

## 5 WNIOSKI

W rozwoju turystyki wiejskiej w Polsce daje się zauważyć wyraźny postęp. Jesteśmy pełni uznania dla profesjonalizmu kadr odpowiedzialnych za przebieg tego procesu. Na obecnym etapie działalność ta wymaga lepszego rozeznania sytuacji na rynku i uzyskania większych funduszy od właściwych ministerstw.

Oczywiście prawdziwy rozwój wymaga wiele czasu. Wszyscy, których rozwój ten dotyczy, a więc także właściciele gospodarstw wiejskich, nie powinni na początek oczekiwać zbyt wiele. Proces ten wymaga bowiem wiele czasu ale za to jego rezultaty są długotrwałe, a korzyści dla gospodarki wiejskiej wymierne. Dzięki niemu, istnieje także szansa, że Polska będzie w stanie wystąpić z ofertą nowego wartościowego produktu turystycznego, zgodnego z zapotrzebowaniem rynkowym.

W niniejszym raporcie omówiono główne zasady funkcjonowania turystyki na terenach wiejskich i turystyki ekologicznej. Pragnęliśmy także dać nieco parę praktycznych porad. Oczywiście nie do nas należy decydowanie o tym, co powinno lub nie powinno być zmienione w Polsce. Ci, którzy pracują od dłuższego czasu nad tym zagadnieniem, znają lepiej warunki, w jakich rozwija się turystyka polska, są bardziej kompetentni by wydawać takie decyzje. Mamy jednak nadzieję, że nasz raport przyda się w ten czy inny sposób i być może zainspiruje pewne działania.

codziennym obowiązkiem w obszarach wiejskich należy stworzyć specjalne salaki, pikniki, restauracje, stawy rybne, baseny kąpielowe lub saliki ze świeżymi produktami rolnymi.

## ANEKS

Streszczenie prezentacji angielskiej turystyki w gospodarstwach wiejskich dokonanej przez Richarda Denmana.

W Wielkiej Brytanii pojęcie "turystyka wiejska" jest używane w odniesieniu do wszelkiej turystyki na wsi, gdy termin "turystyka w gospodarstwach wiejskich" tylko w odniesieniu do gospodarstw, w których prowadzi się normalną działalność rolniczą.

Około 15% wszystkich farm angielskich włączyło się aktywnie do "turystyki w gospodarstwie" (w niektórych regionach procent ten dochodzi do 23%). 9,5% gospodarstw wiejskich prowadzi kwatery dla turystów.

Turystyka ta ma w Wielkiej Brytanii długie tradycje, ale jej gwałtowny rozwój przypadł właśnie na przełom lat 80-tych i 90-tych. Ponad 30% farm włączyło się aktywnie w ciągu ostatnich pięciu lat. Około 10% wszystkich gospodarstw wiejskich planuje włączyć się do niej w najbliższym czasie.

Ponieważ w ostatnich latach zanotowano w Wielkiej Brytanii wyraźny spadek dochodów z rolnictwa (ze wskaźnika 100 w roku 1975 do 34 w roku 1991), większość farmerów włączyła się do programów turystyki w gospodarstwie z powodów czysto ekonomicznych. Jednak farmerzy często motywują także swoją decyzję chęcią eksploatacji niszczących ich zdaniem starych budynków, chęcią utrzymania przy sobie pewnych członków rodziny lub chęcią poznawania nowych ludzi. Przeciętnemu gospodarstwu, które włączyło się do tego rodzaju turystyki, przynosi ona przynajmniej 30% wszystkich dochodów.

Popularne rodzaje działalności turystycznej w Wielkiej Brytanii to prowadzenie Bed and Breakfast - nocleg + śniadanie (oferowane w 4,5 % gospodarstw, a więc w około 5 tys.), kwatery prywatnych, ale z własnym wyżywieniem, mieszkań do wynajęcia, krytych stodoł (w 3,5 % wszystkich gospodarstw), pól campingowych i karawaningowych, szałasów dla grup młodzieżowych. Ponad 200 farm jest otwartych dla zwiedzających i oferuje atrakcje turystyczne w postaci muzeów lub hodowli zwierząt. Na innych farmach turyści mają okazję przyjrzeć się codziennym obowiązkom w obojętności. Niektóre farmy oferują specjalne szlaki piesze, restauracje, stawy rybne, jazdę konną lub sklepiki ze świeżymi produktami rolnymi.

Większość osób zatrzymujących się na farmach angielskich to turyści brytyjscy (80% klientów korzystających z w Bed and Breakfast i ponad 95% wszystkich, którzy wykupują noclegi z własnym wyżywieniem). Większość osób zatrzymujących się w Bed and Breakfast to pary, które przeciętnie spędzają tam 2 lub 3 noce; przeciętny pobyt rodziny wynajmującej pokoje, mieszkanie z własnym wyżywieniem, trwa około tygodnia. Wielu Brytyjczyków, którzy nigdy dotąd nie zatrzymali się na farmie w celach turystycznych, planuje taki wyjazd w przyszłości (około 45% wszystkich Brytyjczyków deklaruje zainteresowanie, 15% "duże zainteresowanie").

Badania rynkowe wykazują, że główne wymagania, jakie mają ludzie zatrzymujący się na angielskich farmach to: czystość, wygodne łóżka, nieograniczony dostęp do ciepłej wody, zdrowa żywność, nie zakłócone niczym poczucie prywatności i dobry kontakt z gospodarzami. Poza tym ludzie pragną wypoczywać w ciekawej krajobrazowo okolicy, w której znajdują się takie atrakcje turystyczne, jak zabytki, historyczne miasta, tereny nadające się do wędrówek pieszych. Miła atmosfera danego miejsca jest także bardzo ważnym elementem każdego pobytu. Większość turystów preferuje wyjazd na farmę ze względów czysto ekonomicznych: za wysoki standard usług płaci się tam niewygórowaną cenę. W Anglii, na przykład, cena jednego noclegu w Bed and Breakfast wynosi w przeliczeniu na złotówki 350 tys. zł od osoby, a za wynajęcie na tydzień domu, w którym może nocować 5 osób, na wsi płaci się około 7, 1 mln.

Główną organizacją zrzeszającą osoby oferujące wypoczynek na wsi jest Biuro Wakacji na Farmie, samofinansująca się organizacja zrzeszająca około 1000 gospodarstw wiejskich. Choć tylko jedynie niewielki odsetek wszystkich farm prowadzących usługi turystyczne należy do tej organizacji, Biuro może się poszczycić bardzo efektywnymi badaniami rynkowymi i dobrą koordynacją prac w tej dziedzinie. Członkowie tej organizacji są zrzeszeni w ponad 70 grupach lokalnych. Członkowie takich grup pomagają sobie wzajemnie przez np. rekomendowanie swoim gościom innych gospodarstw, dzielenie się doświadczeniami i prowadzenie lokalnych badań rynkowych. Na szczeblu ogólnokrajowym Biuro propaguje wypoczynek na farmach za pomocą wydanego przewodnika, rozprowadzanego w Wielkiej Brytanii i za granicą. Biuro zajmuje się także propagowaniem tej formy wypoczynku w prasie, reklamą ogólną, udzielaniem porad prawnych dla osób prowadzących działalność związaną z turystyką w gospodarstwie. Biuro

organizuje także sesje szkoleniowe dla swoich członków itp.

Pomoc sektora państwowego w rozwoju turystyki w gospodarstwach była niezbędna by rozszerzyć tę działalność. Różnymi formami tej pomocy były :

- \* Działalność pracowników służb rozwoju rolnictwa podlegających Ministerstwu Rolnictwa, mająca na celu pomoc i doradztwo w kwestiach rozwoju turystyki wiejskiej oraz pomoc przy organizowaniu grup lokalnych,

- \* Stworzenie bodźców finansowych w postaci dotacji (nie pożyczek), które wynosiły około 25% wszystkich nakładów kapitałowych na takie przedsięwzięcia jak budowa i udoskonalanie istniejącej infrastruktury. Przez pewien czas można było występować o dotacje zarówno do Ministerstwa Rolnictwa, jak i do Rady Turystyki. Teraz możliwość taka istnieje jedynie w Szkocji i Walii.

- \* Popieranie badań rynkowych na szczeblu krajowym i lokalnym . Na przykład wiele samorządów lokalnych wydaje broszury przeznaczone dla grup lokalnych.

- \* Organizowanie sesji i materiałów szkoleniowych. Najmowszym przykładem może być broszurka przeznaczona dla farmerów z podstawowymi pytaniami, na jakie powinien sobie odpowiedzieć każdy rolnik pragnący włączyć się do turystyki wiejskiej. Ważnym zadaniem jest także powstrzymywanie farmerów przed inwestowaniem w nierentowne, nieodpowiednie dla nich przedsięwzięcia. Broszura opracowało Ministerstwo Rolnictwa i Rada Turystyki we współpracy z agencjami rozwoju środowiska i terenów wiejskich.

- \* Utworzenie przez Radę Turystyki centralnego systemu klasyfikacji i kontroli bazy noclegowej.

Prezentacja zakończyła się wyświetleniem kilkunastu przeźroczy przedstawiających przykłady turystyki w angielskich gospodarstwach.

Streszczenie prezentacji Marko Kosca na temat Knezja Vas, w gminie Trebnje, w Słowenii.

Prezentacja była podzielona na dwie części. Część pierwsza przedstawiała teoretyczne założenia dotyczące rozwoju społeczności na poziomie lokalnym, część druga miała na celu

zobrazowanie realizacji tej teorii.

Podejście teoretyczne jest oparte na założeniu, że rozwój grupowy i indywidualny są względem siebie równoległe. W Słowenii wdrożono "Ogólny Program Zarządzania" (GMA), który określa, krok po kroku, jak należy podejmować decyzje. To podejście wykorzystano w Słowenii przy szkoleniu grup doradców, później zaś przy szkoleniach organizowanych w małych skupiskach wiejskich dla właścicieli gospodarstw.

OPZ to skuteczna metodologia rozwiązywania problemów, oparta na myśleniu systemowym. Pomaga rozwiązywać problemy poprzez :

- badanie dobrej i złej strony każdej sytuacji,
- ocenę, w jakim stopniu mogą zostać wykorzystane zarówno dobre, jak i złe strony danego przedsięwzięcia,
- przewidzenie, w jaki sposób można optymalnie wykorzystać nadarzające się okazje dla procesów rozwojowych i jak można zredukować do minimum ryzyko ich niepowodzenia.

Metodologia przedstawiona przez Marko Kosca może być wykorzystywana przy zarządzaniu w różnych sytuacjach, w rodzinnym gospodarstwie rolnym, spółdzielni rolniczej, przy planie rozwojowym danego obszaru wiejskiego, rozwoju przedsiębiorstwa lub firmy prywatnej.

Celem prezentowanych działań jest :

- pomoc przy rozwiązywaniu trudnych problemów,
- poprawa warunków życia członków gospodarstw,
- poprawa żywotności gospodarstw rolnych,
- rozwój alternatywnych przedsięwzięć dających dochód tam, gdzie istnieje taka potrzeba i możliwości,
- ogólna poprawa standardu życia na wsi.

Główną zasadą OPZ jest używanie specjalnych pytań kluczowych, by właściwie ocenić: aktualną sytuację, cele na przyszłość, sposób, w jaki cele te zostaną osiągnięte. Jest to swego rodzaju przewodnik dla rodzin prowadzących gospodarstwa wiejskie, które oczekują pomocy przy określeniu swoich celów rozwojowych, i metod, jakimi należy osiągać te cele.

Prezentacja dotycząca Knezja Vas, wraz ze slajdami uzupełniającymi założenia teoretyczne, pokazała nam całościowy rozwój społeczności wiejskiej zamieszkującej teren Suhej Kraijny. Przedstawiono główne powody, dla których wybrano właśnie ten region. Wyjaśniono także obecnym sam proces OPZ. Kluczowe elementy dla tego procesu to :

- znaczenie uczestnictwa ludzi od samego początku w realizacji przedsięwzięć,
- znaczenie szkoleń dla właścicieli gospodarstw,
- znaczenie ochrony tradycyjnej architektury lokalnej,
- znaczenie lokalnych targów, życia kulturalnego i kontaktów między poszczególnymi gospodarzami,
- możliwości rozwojowe w różnych dziedzinach, zainicjowane przez programy GMA ,
- znaczenie ochrony środowiska,
- możliwości rozwoju w gospodarstwach takich form przedsiębiorczości jak agroturystyka, ośrodki jeździeckie, małe sklepiki z rękodziełem ludowym, produkcja rękodzieła etc,
- możliwości dla przedsiębiorczości i produktów lokalnych,
- potrzeba wykazania się widocznym postępem w celu podtrzymania zainteresowania ludzi sprawą.

Programy szkoleniowe dla właścicieli gospodarstw rolnych i ich rodzin powinny się skoncentrować zarówno na osiąganiu celów wspólnych dla całej społeczności, jak celów jednostkowych.

Uzupełnieniem prezentacji był pokazany na wideo film "Suha Krajina". Film ten był już wykorzystywany do wzbudzania w ludzi chęci ochrony tradycyjnej architektury miejscowej i używania miejscowych naturalnych materiałów do budowy domów i budynków gospodarczych. Zagadnienia pokazane na filmie podzielono na następujące kategorie: problemy, wartości i propozycje. Film był już wykorzystywany w Słowenii przez pracowników administracji turystycznej.

**BIBLIOTEKA IT**  
Archiwum Prac  
Naukowc-Badawczych